

УДК 336.64: 631.16

СКУРІДІНА Н.В., аспірантка

Науковий керівник – ВАРЧЕНКО О.М., д-р екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

У статті узагальнено теоретичні аспекти бюджетного планування в аграрних підприємствах. Досліджено основні етапи процесу бюджетного планування. Удосконалено алгоритм бюджетного планування в аграрних підприємствах.

Ключові слова: бюджет, принципи бюджетного планування, аграрні підприємства.

Постановка проблеми. У ринкових умовах виникає необхідність формування дієвої системи планування, що базується на цілеспрямованому пошуку й оцінці альтернативних рішень за умови оптимального використання обмежених виробничих ресурсів та включає стратегічне й поточне управлінське планування. Одним з основних інструментів ефективного управління аграрними підприємствами є бюджетне планування, що сприяє узгодженню економічних інтересів розвитку, а також визначає способи їх забезпечення. Теоретичні і методичні підходи до формування системи бюджетного планування в аграрних підприємствах, ефективність освоєння і впровадження технології бюджетного планування у вітчизняних умовах представляють безперечний практичний інтерес і є актуальними для вітчизняних товаровиробників у сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження питань щодо побудови ефективної системи бюджетного планування показників діяльності підприємств висвітлені у працях Білика М.Д. [1], Дем'яненка М.Я. [2], Кодацького В.П. [3], Подолянчук О.А. [4], Квасницької Р.С. [5] та багатьох інших. Проте окремі питання щодо ефективного застосування бюджетного планування в практичній діяльності вітчизняних аграрних підприємств є актуальними і потребують подальшого дослідження.

Метою дослідження є висвітлення сутності й змісту бюджетного планування, формулювання принципів організації бюджетного процесу та виявлення особливостей функціонування системи бюджетного планування в аграрних підприємствах.

Матеріали та методика дослідження. Теоретичною та методологічною базою дослідження слугували праці зарубіжних та вітчизняних науковців. У процесі дослідження використовувались такі наукові методи: діалектичний, графічний, абстрактно-логічний, узагальнення та порівняння.

Результати досліджень та їх обговорення. У процесі дослідження і узагальнення теоретичних розробок про економічну сутність категорій «бюджет» і «бюджетне планування», ми визначаємо бюджет як виражений у вартісній формі, скоординований за всіма підрозділами й функціями план діяльності підприємства відповідно до стратегічних цілей, який містить контрольні фінансові показники, складається й затверджується на певний період із вибраною часовою деталізацією.

Бюджетне планування – це процес розробки системи взаємопов'язаних бюджетів у розрізі підприємства в цілому, окремих структурних підрозділів й напрямів його діяльності, що створює умови для організації їх реалізації, контролю за виконанням і аналізу відхилень між реальними результатами й бюджетними даними з метою регулювання процесу управління підприємством для досягнення поставлених управлінських цілей.

Форма, склад, структура і деталізація бюджету визначаються видом діяльності й розміром підприємств, особливостями виробничого процесу, завданнями, що намічені перед системою бюджетного планування, організацією управлінського й фінансового обліку, напрямом використання і розподілом фінансових потоків, кваліфікацією та досвідом учасників бюджетного процесу.

Зазначимо, що узагальнення різних підходів до класифікації бюджетів дозволяє здійснити їх диференціацію за такими ознаками: предмет бюджетного планування – операційні, фінансові, інвестиційні бюджети; тривалість планованого періоду – річні (із розподілом по кварталах, місяцях, декадах, тижнях), середньострокові, довгострокові бюджети; безперервності планування – послідовні й ковзаючі; за змістом інформації – укрупнені й деталізовані; за характером оцінки зміни середовища – базові, песимістичні, оптимістичні; консолідацією бюджетів – головні бюджети, бюджети 1-го, 2-го рівнів тощо.

Серед основних принципів бюджетного планування слід виділити такі:

1. Принцип відповідності обліковій політиці. Для того, щоб згодом порівняти заплановані дані з фактичними, склад і структура бюджетів підприємства мають бути взаємопов'язані з методологією бухгалтерського і управлінського обліку, інакше складно виконати аналіз виконання бюджетів.

2. Принцип послідовності передбачає, що складання зведеного бюджету відбувається відповідно до певної схеми розробки кожного попереднього бюджету.

3. Принцип узгодження полягає у тому, що представники кількох підрозділів на різних рівнях управління підприємства повинні узгоджувати цільові показники кожного бюджету. У процесі багатоступінчастого узгодження бюджетне планування має забезпечити досягнення компромісу між всіма суб'єктами відповідальності.

4. Принцип участі й відповідальності означає, що будь-який працівник господарюючого суб'єкта, до функціональних обов'язків якого належить робота у процесі бюджетного планування, бере участь у цьому процесі й несе відповідальність за виконання відповідних часток бюджету [6].

Встановлено, що особливості організації бюджетного планування в аграрних підприємствах, зумовлені, перш за все, такими чинниками: взаємозалежність процесів функціонування й розвитку суб'єктів аграрної сфери від факторів ринкового середовища; наявність нерозривного взаємозв'язку між аграрним сектором й навколишнім середовищем; залежність сільськогосподарського виробництва від його стану значною мірою визначає зайнятість сільського населення, рівень розвитку сільської території в цілому, збереження соціально-культурних традицій та сільського устрою життя; стійкий розвиток аграрного сектору та його ефективна діяльність є умовами збалансованого функціонування внутрішнього агропродовольчого ринку, гарантованого формування продовольчих ресурсів, необхідних для забезпечення продовольчої безпеки регіону; висока соціальна значущість суспільних благ, що створюються в досліджуваній сфері, отримати які в інших галузях або замінити в повному обсязі неможливо; багатофункціональність і системоутворювальна роль АПК в економіці регіону, зумовлює вплив рівня аграрного сектору на розвиток інших галузей економіки регіону і забезпечення стабільності їх функціонування; існування особливої фінансово-кредитної інфраструктури, яка відрізняється за специфікою й забезпечує створення умов для постійного фінансування сільськогосподарського виробництва та соціальної сфери села, а також надання позикових коштів; провідна роль аграрного сектору в забезпеченні життєздатності сільських районів, значна частка населення яких прямо або опосередковано зайнята в цій галузі, в зв'язку з цим, забезпечення життєздатності сільських територій і відповідного рівня життя є завданням національного масштабу, а сільське господарство потребує значної підтримки.

Зазначимо, що на формування системи бюджетного планування впливають специфічні особливості, зумовлені такими чинниками: залежністю виробничо-господарської діяльності аграрних підприємств від природно-кліматичних умов; використання у процесі сільськогосподарського виробництва природних і біологічних чинників навколишнього середовища; сезонністю сільськогосподарського виробництва й пов'язаний із цим характер формування витрат і запасів; тривалістю виробничого циклу; високою розосередженістю об'єктів господарювання; соціальною значущістю продукції, її незамінністю, що зумовлюють взаємозв'язок процесів розвитку аграрного сектору економіки з міжнародною торгівлею. Зазначимо, що наведені особливості свідчать про важливість аграрного сектору як специфічної галузі та зумовлюють необхідність використання інструментів державного регулювання з метою забезпечення продовольчої й економічної безпеки країни.

Серед основних особливостей організації бюджетного планування в аграрних підприємствах слід виділити: наявність стадії виробництва, що визначає специфіку фінансового й інвестиційного циклів, внаслідок чого ускладнюється процес планування витрат й окупності інвестицій в аграрному виробництві порівняно з іншими галузями економіки; нестабільність сільськогосподарського виробництва, коли для сформованих бюджетів аграрних підприємств характерним є постійне коректування, спричинене впливом природно-кліматичних умов; обмеженість фінансових ресурсів; територіальне розмежування об'єктів бюджетного планування; складність організаційно-виробничої структури, внаслідок чого можуть виникнути труднощі щодо ведення бухгалтерського й управлінського обліку та їх сумісності; необхідність ведення бюджетного планування як в цілому по аграрному підприємству через побудову консолідованого бюджету, так і в окремих структурних підрозділах (об'єктах бюджетного планування); відсутність економічно обґрунтованих нормативів під час складання бюджетів, що зумовлює прагнення внутрішніх підрозділів аграрних підприємств залучити більше ресурсів, ніж потрібно [7].

Узагальнюючи теоретичні аспекти бюджетного планування в аграрних підприємствах, можна зробити висновок, що цей метод управління є важливим інструментом у процесі розробки заходів щодо досягнення цілей підприємства й сприяє своєчасному, повному й точному плануванню

господарських операцій, обґрунтованому рівню витрат конкретних видів ресурсів, фінансових потоків і контроль за їх рухом.

Алгоритм бюджетного планування на аграрних підприємствах представлено на рис. 1.

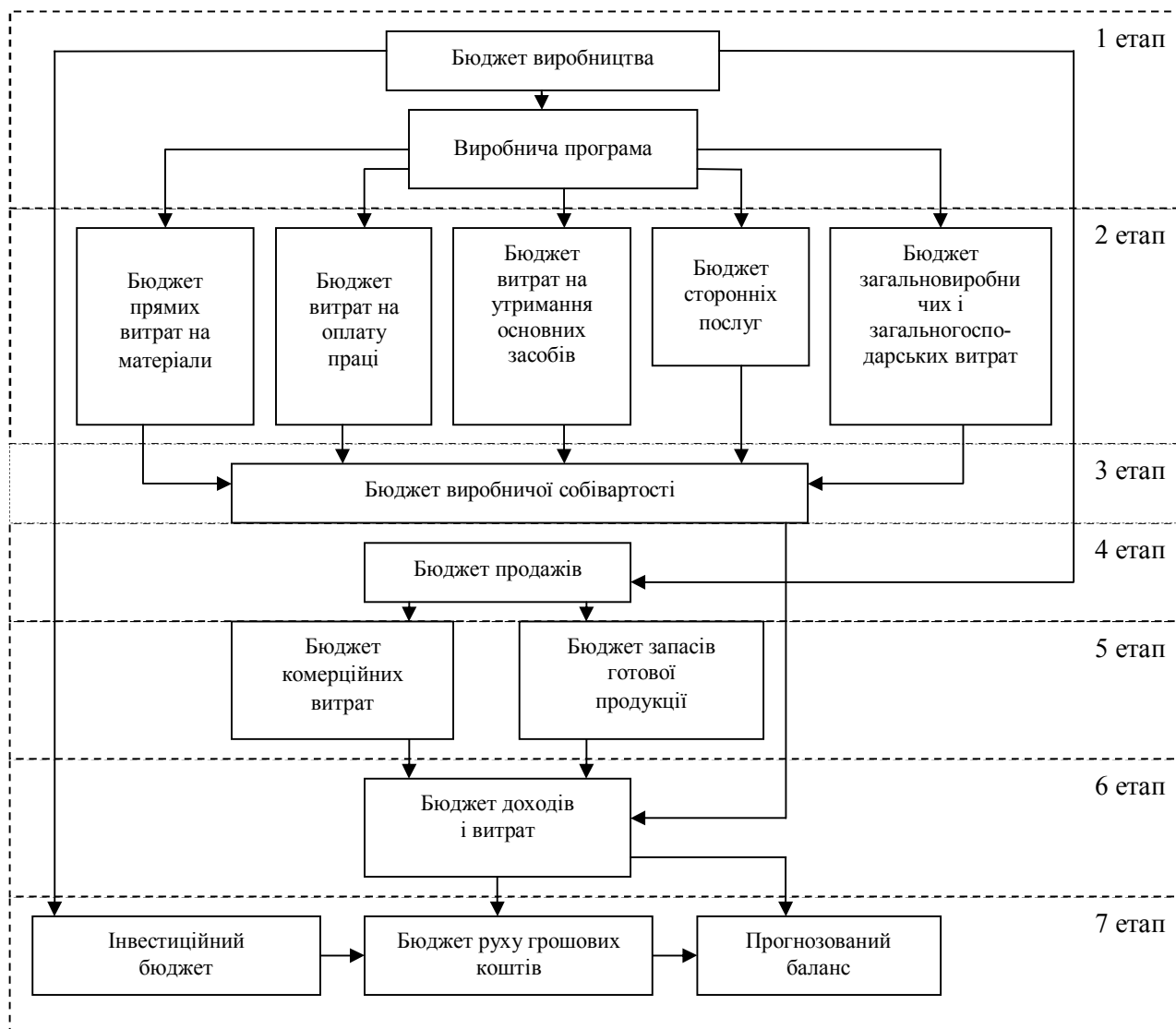

Рис. 1. Основні етапи бюджетного планування на аграрних підприємствах

Початкова інформація містить нормативно-планові показники щодо очікуваної урожайності сільськогосподарських культур, цін реалізації готової продукції, придбання засобів захисту рослин, добрив, насіння, норм витрат на запасні частини, тарифних ставок з оплати праці, внесення добрив, засобів захисту рослин у розрізі сільськогосподарських культур і за видами матеріальних ресурсів, нормами висіву насіння і лімітами на деякі статті загальновиробничих і загальногосподарських витрат (витрати на відрядження, витрати на програмне забезпечення, канцелярські товари тощо).

Відповідні операційні й фінансові бюджети розробляються самостійно фахівцями планово-фінансової служби учасників інтеграції на основі початкової інформації й передаються «знизу до верху», до вищого керівництва підприємства для узгодження. Кожне підприємство формує усі види бюджетів, консолідація відбувається на рівні бюджету доходів і витрат, бюджету руху грошових коштів і прогнозованого балансу.

Висновки. Під бюджетним плануванням розуміємо процес розробки системи взаємопов'язаних бюджетів у розрізі підприємства в цілому, окремих структурних підрозділів і напрямів його діяльності, що створює умови для організації контролю за їх виконанням і проведенням аналізу відхилень між реальними результатами й бюджетними даними з метою здійснення процесу оперативного управління. Встановлено внутрішні та зовнішні причини, які обмежують використання бюджетного планування в аграрних підприємствах: відсутність методичної бази, низький рівень реалізації організаційно-технологічної, облікової, аналітичної,

контрольної складових бюджетного планування, неузгодженість дій керівників усіх рівнів управління в процесі розробки бюджетів та їх виконання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Білик М.Д. Бюджетування у системі фінансового планування / М.Д. Білик // Фінанси України. – 2003. – № 3. – С. 97-109.
2. Кодацький В.П. Організація фінансової роботи на підприємствах / В.П. Кодацький // Статистика України. – 2006. – №2. – С. 95-97.
3. Подолянчук О.А. Бюджетування як елемент внутрішньогосподарського контролю / О.А. Подолянчук // Економіка АПК. – 2011. – № 3. – С. 55-58.
4. Дем'яненко М.Я. Бюджетування на підприємстві: завдання і основні передумови ефективного застосування. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.nbuu.gov.ua>
5. Квасницька Р.С. Теоретичні аспекти та принципи ефективності бюджетування на підприємстві / Р.С. Квасницька, С.О. Джерелейко // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2009. – №3, Т.1. – С. 105-110.
6. Бугай В.З. Аспекти бюджетування в управлінні господарською діяльністю / В.З. Бугай, А.В. Бугай // Вісник Запорізького національного університету. – Серія: «Економічні науки», 2010. – № 4 (8). – С. 10-16.
7. Холодницька А.В. Стан, завдання, проблеми та перспективи впровадження бюджетного методу управління в діяльність сільськогосподарських підприємств / А.В. Холодницька // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки». – Чернігів: ЧДТУ, 2010. – № 43. – С. 85-87.

Особенности функционирования системы бюджетного планирования в аграрных предприятиях

Н.В. Скуридина

В статье обобщены теоретические аспекты бюджетного планирования в аграрных предприятиях. Исследованы основные этапы процесса бюджетного планирования. Усовершенствован алгоритм бюджетного планирования в аграрных предприятиях.

Ключевые слова: бюджет, принципы бюджетного планирования, аграрные предприятия.

Features of the system of budget planning in agricultural enterprises

N. Skuridina

In article the theoretical aspects of budgeting in agricultural enterprises are summarized. The basic steps in the process of budget planning are investigated. The algorithm budgeting in agricultural enterprises is improved.

Key words: budget, budgeting principles, agricultural enterprises.